

บทที่ 5 ผลการศึกษา

ในบทนี้จะรายงานผลการศึกษารายงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ ซึ่งจำแนกตาม 3 หัวข้อหลัก ดังนี้ 1) โครงสร้างขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ 2) พฤติกรรมขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ และ 3) ผลการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ

5.1 โครงสร้างองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ

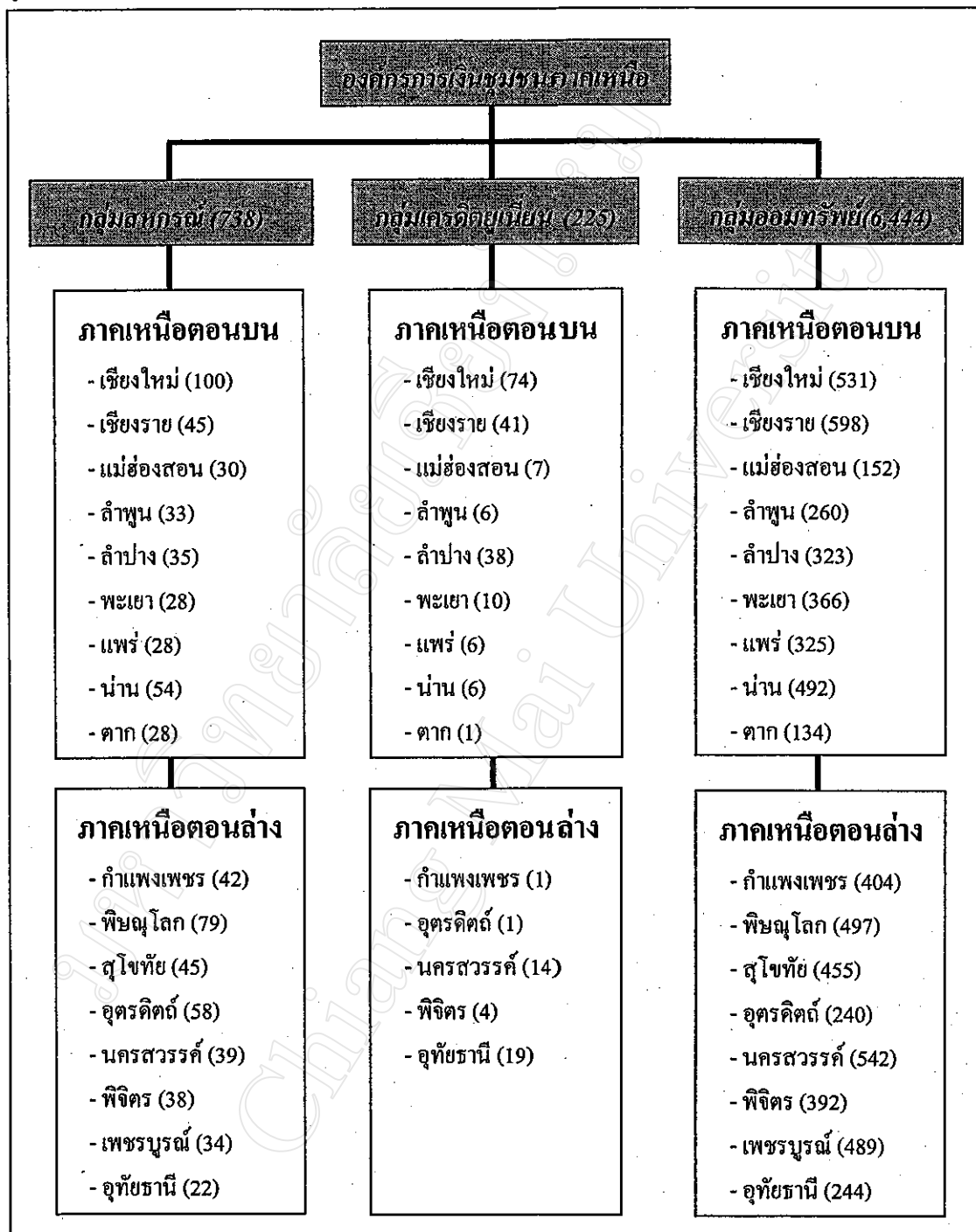
การศึกษาโครงสร้างองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ พิจารณาจากโครงสร้างทั่วไปขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ และการกระจุกตัวของขนาดทุนดำเนินการซึ่งประกอบด้วยเงินฝากและเงินสะสมของทุนเรือนหุ้น หรือตามคำนิยามของสหกรณ์ เรียกว่า “หุ้นสหกรณ์” โดยอาศัยเครื่องมือวิเคราะห์ คำสัมประสิทธิ์ดังนี้ ผลการศึกษาคือ

5.1.1 ลักษณะโครงสร้างทั่วไปขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ

ในภาพรวมของโครงสร้างองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือพบว่า ในปี 2543 ภาคเหนือมีองค์กรการเงินชุมชนจำนวน 7,407 แห่งกระจายอยู่ในทุกจังหวัดในภาคเหนือและมีสมาชิก 2,087,439 ราย¹ คิดเป็นร้อยละ 18 ของประชากรในภาคเหนือ และพบว่าจังหวัดเชียงใหม่มีองค์กรการเงินชุมชนมากที่สุดคือ 705 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 9.5 ขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ และมีทุนดำเนินการมากที่สุดคือ 8.6 พันล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 15.8 ของทุนดำเนินการในภาคเหนือ ขณะที่จังหวัดตากมีองค์กรการเงินชุมชนน้อยที่สุดเพียง 163 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 2.2 ขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ และจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีขนาดทุนดำเนินการน้อยที่สุดคือ 636.0 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 1.2 ของทุนดำเนินการขององค์กรการเงินในภาคเหนือ

¹ อาจมีการนับซ้ำเนื่องจากประชากร 1 คนอาจเป็นสมาชิกสมาชิกองค์กรการเงินมากกว่า 1 แห่ง

รูปที่ : 5 - 1 แผนภาพแสดงจำนวนองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือปี 2543

ที่มา : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย

ทั้งนี้ องค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากแกนนำองค์กรการเงินในด้านการจัดตั้ง การดำเนินงาน และความรู้ด้านวิชาการ ทั้งจาก

หน่วยงานรัฐ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานเอกชน ได้แก่ มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย มูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนา และชุมนุมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย ลักษณะแนวทางการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนจะขึ้นอยู่กับรูปแบบที่แกนนำองค์กรการเงินที่เข้าไปวางระบบการดำเนินงานในครั้งแรก

ลักษณะของการดำเนินงานขององค์กรการเงินสามารถจำแนกเป็นกลุ่มหลักๆ 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) สหกรณ์ ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น 2) เครดิตยูเนียน ได้แก่ สหกรณ์เครดิตยูเนียน และกลุ่มเครดิตยูเนียน เป็นต้น และ 3) กลุ่มออมทรัพย์ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะกรณ์หรือสัจจะสะสมทรัพย์ โดยเครดิตยูเนียนและกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่มีขอบเขตการปฏิบัติงานภายในหมู่บ้านหรือตำบลที่ตั้งอยู่ ขณะที่สหกรณ์ซึ่งประกอบด้วย สหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์การเกษตรซึ่งดำเนินการภายใต้ขอบเขตของกลุ่มอาชีพเดียวกัน เช่น อาชีพครู ตำรวจ หรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และจากการศึกษาโครงสร้างในแต่ละกลุ่มพบว่า

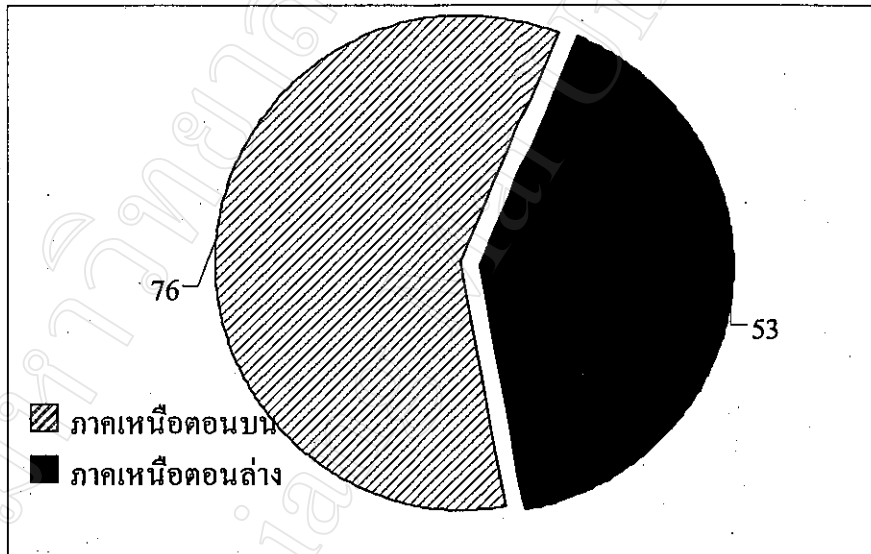
โครงสร้างกลุ่มสหกรณ์ ในที่นี้ประกอบด้วยสหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์การเกษตร โดยมีลักษณะการดำเนินงานที่คล้ายกันดังนี้

สหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ เกิดจากการรวมกลุ่มสมาชิกที่มีพื้นฐานการประกอบอาชีพเดียวกันหรือทำงานในสถานประกอบการเดียวกัน โดยจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์กับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ดำเนินงานภายใต้กรอบพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ในการส่งเสริมการออม โดยการรับฝากจากสมาชิกในรูปเงินฝากออมทรัพย์หรือประจำ และหุ้นสหกรณ์ ทั้งนี้วิธีการออมในหุ้นสหกรณ์สมาชิกแต่ละคนจะเป็นผู้กำหนดในการออมเป็นค่าหุ้นประจำทุกงวดในจำนวนเท่าๆ กันและไม่ต่ำกว่าที่สหกรณ์ออมทรัพย์กำหนดไว้ นอกจากรับฝากแล้วสหกรณ์ออมทรัพย์ ให้บริการกู้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน จำนำ จำนองทรัพย์ให้แก่สมาชิก นอกจากนั้นยังดำเนินธุรกิจการผลิต การค้า การบริการเพื่อประโยชน์ของสมาชิก และให้สวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัวของสมาชิกตามสมควร รวมถึงสนับสนุนและช่วยเหลือด้านวิชาการแก่สมาชิก นอกจากนี้ ยังสามารถให้สหกรณ์อื่นกู้ยืม แต่ต้องไม่ขัดกับระเบียบสหกรณ์ที่ได้กำหนดไว้ และได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ก่อน

สิ้นปี 2543 สหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ เปิดดำเนินการทั้งสิ้น 129 แห่ง โดยร้อยละ 58.9 หรือจำนวน 76 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน ขณะที่ 53 แห่ง ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดที่มีสหกรณ์ออมทรัพย์มากที่สุดในภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ และพิษณุโลก จำนวน 19 แห่งและ 14 แห่ง ตามลำดับ ขณะที่จำนวนสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ

ตอนบนมีจำนวน 1.2 แสนคน ใกล้เคียงกับภาคเหนือตอนล่างที่มีสมาชิก 1.1 แสนคน ทุนดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือมีจำนวนรวม 39,790.1 ล้านบาท โดยเป็นโครงสร้างทุนดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ครุ จำนวน 28,667.7 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 72.0 เนื่องจากสหกรณ์ออมทรัพย์ครุมีได้ครอบคลุมพื้นที่ในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง และผู้ประกอบการอาชีพครุมีจำนวนมาก ส่งผลให้ปริมาณสมาชิกมีจำนวนมาก กอปรกับสมาชิกส่วนใหญ่มีรายได้ประจำจากเงินเดือน ขณะเดียวกัน ในด้านการรับรู้ข่าวสารสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครุมีโอกาสในการรับรู้ข่าวสารและมีโอกาสในการเลือกใช้บริการด้านการฝากเงินกับสถาบันการเงินหลัก (ธนาคารพาณิชย์) ในท้องถิ่นที่ตนอยู่ และสามารถเปรียบเทียบผลตอบแทนที่ได้รับระหว่างสหกรณ์ออมทรัพย์กับสถาบันการเงินหลัก ซึ่งปกติดอกเบี้ยจากเงินฝากของสหกรณ์ออมทรัพย์เฉลี่ยจะสูงกว่าสถาบันการเงินหลักเฉลี่ยร้อยละ 1-2

รูปที่ : 5 - 2 แสดงสัดส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือปี 2543

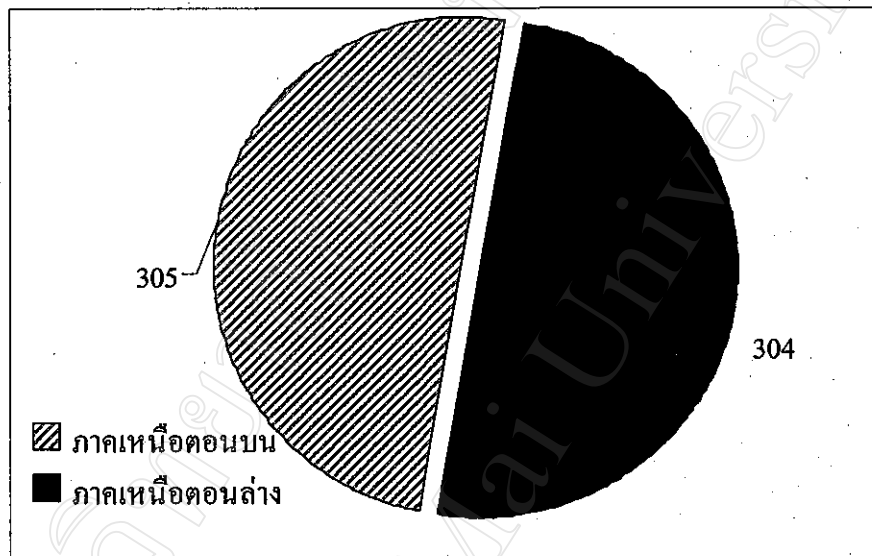

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือ ตั้งขึ้นจากสมาชิกที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอยู่ในตำบลหรืออำเภอเดียวกัน มีการดำเนินงานแตกต่างกันตามสภาพท้องที่ และลักษณะอาชีพของสมาชิก ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนให้สมาชิกดำเนินกิจกรรม และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งให้บริการประเภทต่างๆ แก่สมาชิก ได้แก่ การให้กู้เงิน การรับฝากเงิน การรวบรวมผลิตผลการเกษตรของสมาชิกมาขาย หรือแปรรูป ออกขาย ตลอดจน จัดหาสินค้าการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิก

สิ้นปี 2543 สหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือ มีจำนวนทั้งสิ้น 609 แห่ง สหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือตอนบนและล่าง มีสัดส่วนที่เท่าๆ กัน แต่จังหวัดที่มีสหกรณ์การเกษตรมากที่สุด ได้แก่ เชียงใหม่ และพิษณุโลก จำนวน 81 แห่งและ 66 แห่ง ตามลำดับ ภาคเหนือตอนบนมีสมาชิกจำนวน 690,518 คน มากกว่าภาคเหนือตอนล่างซึ่งมีสมาชิกเพียง 569,073 คน ขณะที่สหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือมีทุนดำเนินการรวม 13,365.9 ล้านบาท

รูปที่ : 5 - 3 แสดงสัดส่วนสหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือปี 2543

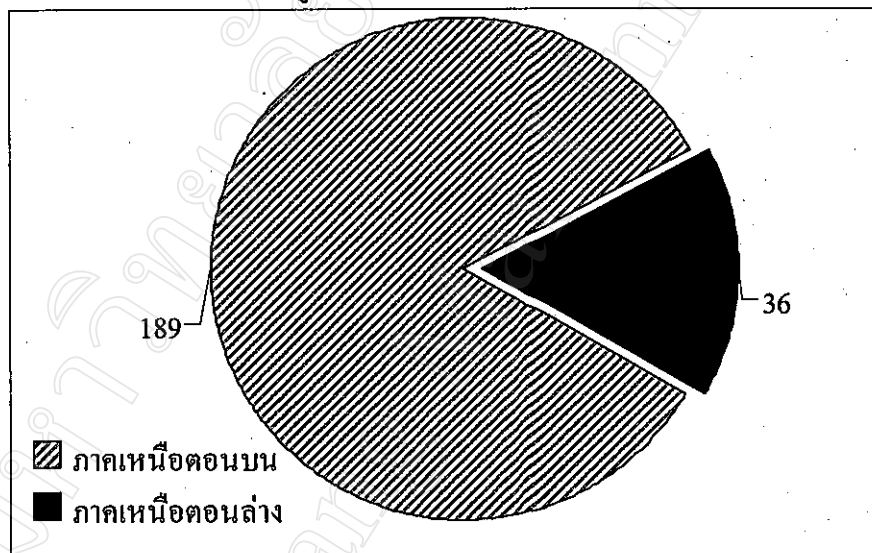
ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

โครงสร้างเครดิตยูเนียน ในที่นี้ประกอบด้วยสหกรณ์เครดิตยูเนียน และกลุ่มเครดิตยูเนียน เครดิตยูเนียนเริ่มต้นจากการรวบรวมรายชื่อคนในชุมชนไม่น้อยกว่า 50 คน เพื่อขอสนับสนุนและจัดตั้งจากชุมนุมเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย เพื่อเป็นกลุ่มฝึกหัดการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน ดำเนินการรับฝากเงินและให้สมาชิกกู้ยืม ภายใต้ระเบียบ ข้อบังคับ การดำเนินงาน การบริหารงาน และจัดการด้านบัญชีและการเงินตามระเบียบที่ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนฯ กำหนดไว้ ต่อจากนั้นเข้าเป็นสมาชิกสมทบของชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย เพื่อเตรียมจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 เช่นเดียวกับสหกรณ์ออมทรัพย์ต่อไป จะสังเกตได้ว่า แนวทางในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์กับสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีแนวการดำเนินงานที่คล้ายกัน จะต่างกันเพียงสมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์จะเป็นผู้มีรายได้ประจำ และมีพื้นฐานอาชีพเดียวกัน ขณะที่สมาชิกของสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันซึ่งอาจมีหรือไม่มีรายได้ประจำ การออม

ของกลุ่มเครดิตยูเนียนจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการ ออมตามสัญญาของสมาชิกแต่ละคนที่ได้ ให้ไว้กับกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ ณ สิ้นปี 2543 มีจำนวน 225 แห่ง ครอบคลุม 14 จังหวัด ยกเว้น พิชญ โลก สุโขทัย และเพชรบูรณ์ ซึ่งไม่มีกลุ่มเครดิตยูเนียนในจังหวัด สินทร์พย ของกลุ่มเครดิตยูเนียนมีมูลค่า 821.7 ล้านบาท และเงินฝาก 235.8 ล้านบาท ส่วนเงินให้กู้ยืม และ ทุนดำเนินงานมีจำนวน 636.3 ล้านบาท และ 510.8 ล้านบาท ตามลำดับ พบว่ากว่าร้อยละ 84.0 ของ กลุ่มเครดิตยูเนียนตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบน และจังหวัดเชียงใหม่มีปริมาณเงินทุนดำเนินการ มากที่สุด จำนวน 263.1 ล้านบาท หรือร้อยละ 51.1 ของทุนดำเนินการของกลุ่มเครดิตยูเนียนใน ภาคเหนือ

รูปที่ : 5 - 4 แสดงสัดส่วนเครดิตยูเนียนในภาคเหนือปี 2543

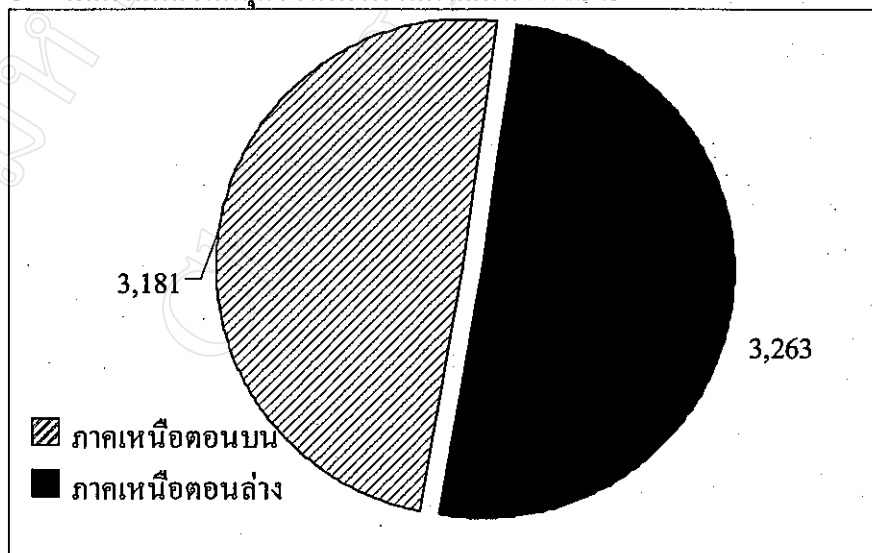
ที่มา : ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย

โครงสร้างกลุ่มออมทรัพย์ เป็นองค์การการเงินระดับหมู่บ้านตั้งขึ้นโดยการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนเพื่อส่งเสริมการพัฒนามูลค่า ครอบครัว และสังคม ตลอดจนพัฒนาทักษะ อาชีพและความรู้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ส่งเสริมการออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ ด้วยความ สม่่าเสมอใจ โดยสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์จะให้สัจจะหรือข้อตกลงร่วมกันว่าจะออมเงินไว้กับกลุ่มอย่าง สม่่าเสมอเป็นประจำทุกเดือน ภายใต้หลักความเสมอภาคของการรวมกลุ่ม การรับผลประโยชน์ และได้รับการปฏิบัติจากกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน กลุ่มออมทรัพย์อาจมีชื่อเรียกนำหน้าหลายชื่อ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

ทุนดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือส่วนใหญ่ได้จากเงินค่าสมัคร ค่าปรับ เงินสะสมค่าหุ้น เงินรับฝาก ดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ตลอดจนเงินอุดหนุนจากหน่วยงานราชการ หรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ และนำมาเป็นทุนให้สมาชิกกู้ยืม รวมทั้งเป็นเงินใช้จ่ายภายในกลุ่ม ออมทรัพย์ รวมถึงการนำเงินมาทำการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มและช่วยเหลือสมาชิกยามเดือดร้อน เช่น เงินกู้ฉุกเฉินเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินในระยะสั้น เงินกู้สามัญเพื่อการลงทุน และประกอบอาชีพ บางครั้งหากกลุ่มออมทรัพย์ต้องการเงินเพื่อนำมาเพิ่มเติมเป็นทุนให้กู้ยืม แก่สมาชิก กลุ่มออมทรัพย์ยังสามารถขอกู้เงินในนามกลุ่มออมทรัพย์จากสถาบันการเงินหลัก เช่น ธนาคารกรุงไทย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธนาคารออมสินตาม โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท (สพช.) เพื่อนำมาเป็นทุนดำเนินงานและขยายกิจกรรมของกลุ่ม อีกด้วย

ณ สิ้นปี 2543 กลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือ มีจำนวน 6,444 กลุ่ม สมาชิก 537,555 คนและปริมาณเงินฝากสะสมเท่ากับ 829.0 ล้านบาท โดยกระจายอยู่ในทุกตำบล และจังหวัด เชียงรายที่มีกลุ่มออมทรัพย์มากที่สุด จำนวน 598 กลุ่มสมาชิกจำนวน 61,894 คน และประมาณเงิน สะสมจำนวน 124.9 ล้านบาท กลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและ การดำเนินงานจาก กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และองค์กรเอกชนในพื้นที่ โดยมี เป้าหมายเพื่อเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกและการดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน

รูปที่ : 5 - 5 แสดงสัดส่วนกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือปี 2543

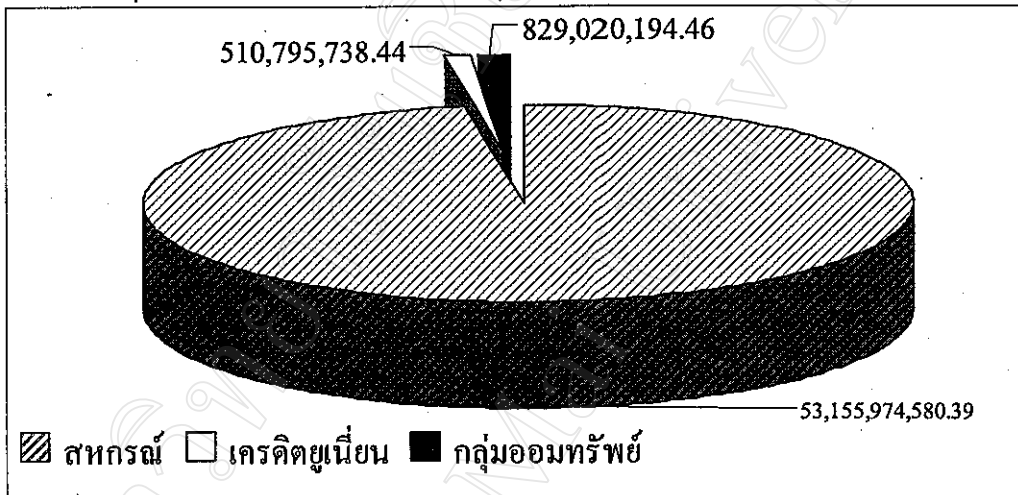

ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

5.1.2 โครงสร้างทุนดำเนินการขององค์กรการเงินในภาคเหนือ

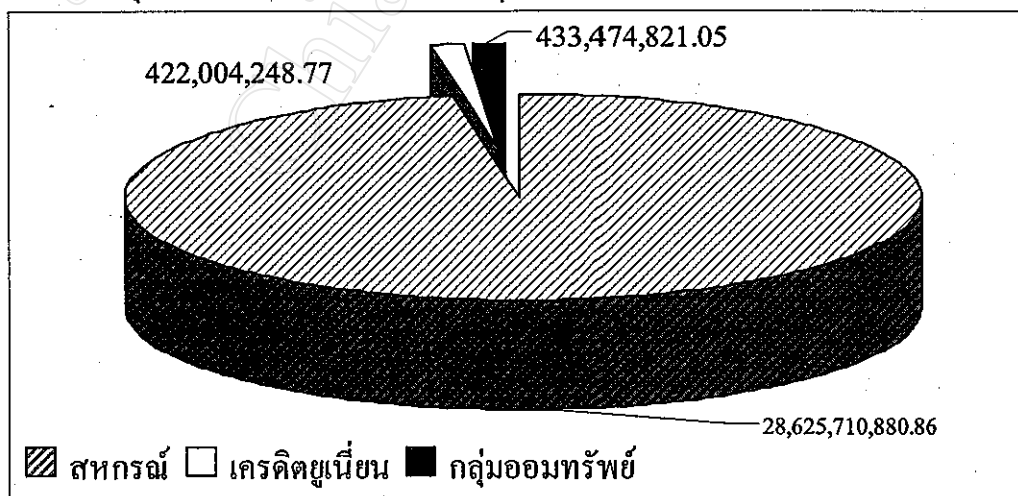
ทุนดำเนินการขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ มีทั้งหมด 54,495.8 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 11.9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในภาคเหนือ(GRP) ทั้งนี้ร้อยละ 98 หรือ 53,155.9 ล้านบาท เป็นทุนดำเนินการของกลุ่มสหกรณ์ ขณะที่อีกร้อยละ 2 เป็นทุนดำเนินการของกลุ่มเครดิตยูเนียนและกลุ่มออมทรัพย์ ขณะที่สัดส่วนทุนดำเนินการเมื่อจำแนกตามลักษณะภูมิศาสตร์ระหว่างภาคเหนือตอนบนและตอนล่างแล้ว พบว่ายังคงมีสัดส่วนของทุนดำเนินการระหว่างทั้ง 3 กลุ่มเมื่อเทียบกับทุนดำเนินการทั้งภาคไม่แตกต่างกัน ดังภาพประกอบที่ 5-6, 5-7 และ 5-8

รูปที่ : 5 - 6 ทุนดำเนินการขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือปี 2543

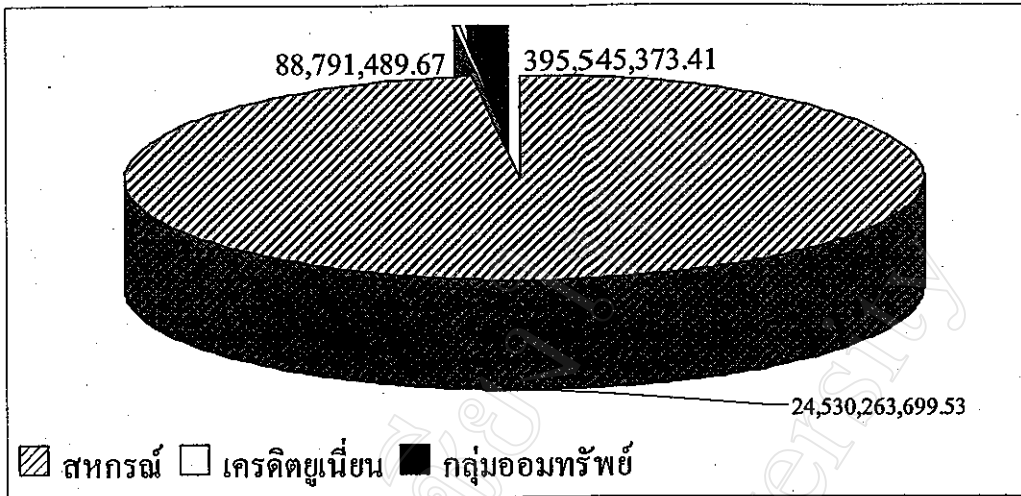
ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

รูปที่ : 5 - 7 ทุนดำเนินการขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือตอนบนปี 2543

ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

รูปที่ : 5 - 8 ทุนดำเนินการขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือตอนล่างปี 2543

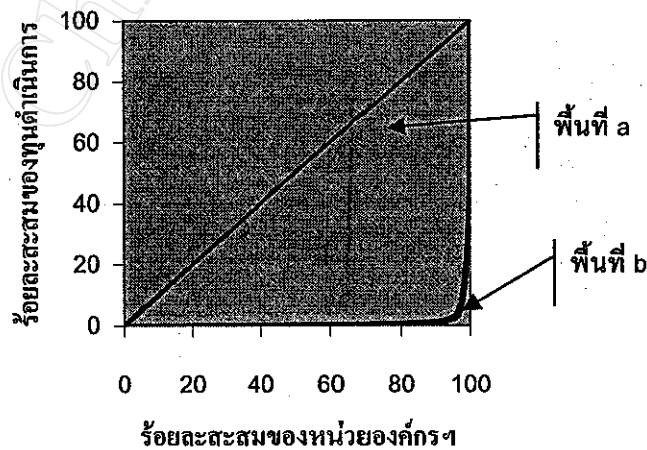
ที่มา : กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย และกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

5.1.3 การวัดระดับการกระจุกตัว

การศึกษาถึงการกระจุกตัวขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างองค์กรการเงินชุมชนโดยใช้ Lorenz curve และค่าสัมประสิทธิ์จีนี้เป็นเครื่องมือในการศึกษา ผลการศึกษามีดังนี้

ผลการศึกษา โดยใช้ Lorenz curve และค่าสัมประสิทธิ์จีนี้ในภาพรวมขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือสามารถแสดงได้จากรูปที่ 5 - 9 ดังนี้

รูปที่ : 5 - 9 เส้น Lorenze curve แสดงโครงสร้างการกระจุกตัวของทุนดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือปี 2543

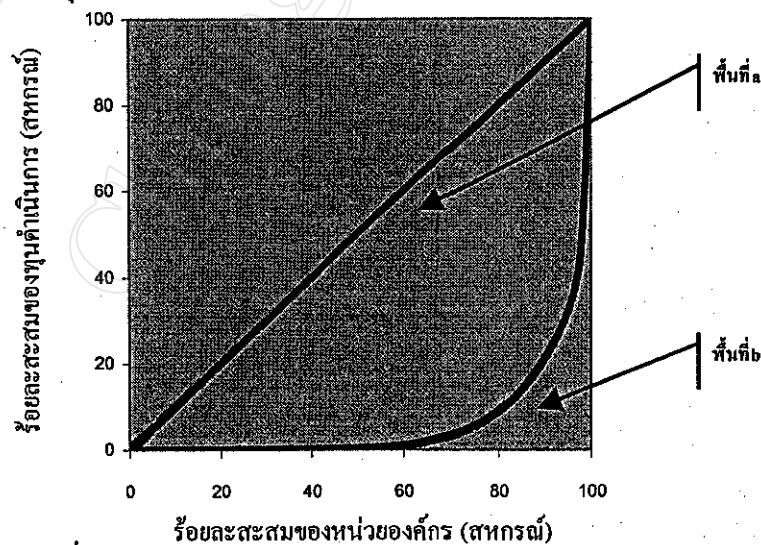
ที่มา : จากการศึกษา

จากรูปที่ 5 - 9 แกนตั้งแสดงถึงร้อยละสะสมของทุนดำเนินการขององค์กรการเงินชุมชนทั้งหมดในภาคเหนือ และแกนนอนแสดงถึงร้อยละสะสมของหน่วยองค์กรการเงินชุมชน โดยทั้ง 2 แกนมีค่าสูงสุดเท่ากับ 100 ทั้งนี้ จะเห็นว่าเมื่อนำเส้น Lorenze ขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมาเทียบกับเส้นทแยงมุมพบว่ามีค่าห่างระหว่างเส้นทั้งสองมาก แสดงว่าองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมีการกระจายในขนาดของทุนดำเนินการที่ไม่เท่าเทียมกันมาก ซึ่งจากระดับความไม่เท่าเทียมกันนี้จะสังเกตได้จากพื้นที่ของการกระจุกตัว (พื้นที่ b) และค่าสัมประสิทธิ์จีนี้

จากการคำนวณพื้นที่ในรูปที่ 5 - 9 ซึ่งมีค่าทั้งหมดเท่ากับ 10,000 และคำนวณพื้นที่ b และพื้นที่ a มีค่าเท่ากับ 105.1 และ 4,894.9 ตามลำดับ จะได้ค่าสัมประสิทธิ์จีนี้ เท่ากับ 0.9792 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ทั้งนี้ หากค่าสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่าองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมีระดับการกระจุกตัวต่ำ แต่ถ้าค่าสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมีระดับการกระจุกตัวสูงมาก ดังนั้นจากค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้ แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมีการกระจุกตัวสูงมาก

หากพิจารณาโครงสร้างขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ โดย จำแนกการศึกษา Lorenz curve และค่าสัมประสิทธิ์จีนี้ออกตามกลุ่มที่มีลักษณะการดำเนินการคล้ายคลึงกัน 3 กลุ่ม โดยใช้ขนาดของเงินทุนดำเนินการ พบว่า

รูปที่ : 5 - 10 เส้น Lorenze curve แสดงโครงสร้างการกระจุกตัวของทุนดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนประเภทสหกรณ์ในภาคเหนือปี 2543

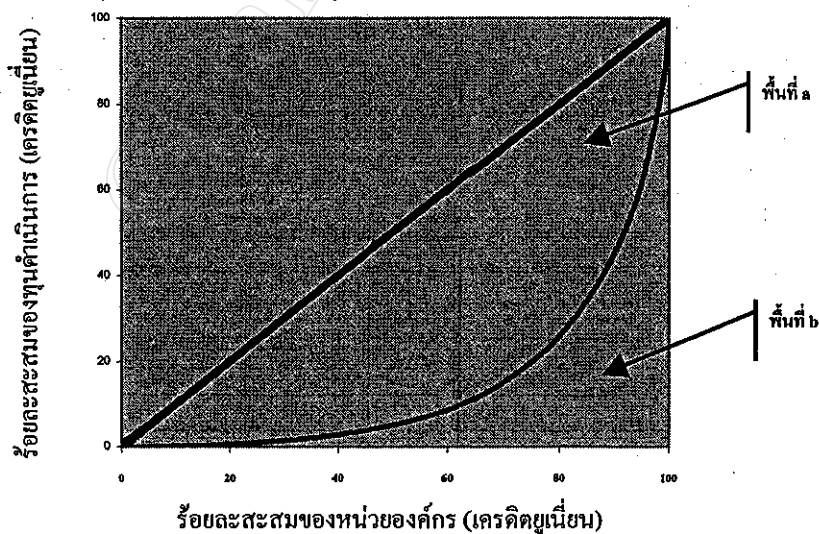
ที่มา : จากการศึกษา

โครงสร้างองค์การการเงินในกลุ่มสหกรณ์ เมื่อพิจารณาจากรูปที่ 5-10 ซึ่งแสดงการกระจุกตัวของโครงสร้างองค์การการเงินในกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วยสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์การเกษตร โดยแกนตั้งแสดงถึงร้อยละของทุนดำเนินการสะสมของสหกรณ์ทั้งหมดในภาคเหนือ และแกนนอนแสดงถึงร้อยละของหน่วยสหกรณ์สะสม โดยค่าสูงสุดของทั้ง 2 แกนมีเท่ากับ 100 จะเห็นว่าเส้น Lorenze ของสหกรณ์ในภาคเหนือ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเส้นทแยงมุม พบว่ามีความห่างมาก ซึ่งแสดงถึงองค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือประเภทสหกรณ์มีการกระจายของทุนดำเนินการที่ไม่เท่าเทียมกันมาก ซึ่งการวัดระดับความไม่เท่าเทียมกันนี้สังเกตได้จากพื้นที่ของการกระจุกตัว (พื้นที่ b) และค่าสัมประสิทธิ์จีนี้

จากการคำนวณพื้นที่ในรูป 5-10 พบว่าพื้นที่ b เท่ากับ 625.8 และพื้นที่ a มีค่าเท่ากับ 4,374.2 เมื่อนำมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีนี้จะได้ค่าเท่ากับ 0.8749 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่าองค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือประเภทสหกรณ์มีระดับการกระจุกตัวต่ำ แต่ถ้าค่าสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าองค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือประเภทสหกรณ์ มีระดับการกระจุกตัวสูง

โครงสร้างองค์การการเงินในกลุ่มเครดิตยูเนียน ซึ่งประกอบด้วยสหกรณ์เครดิตยูเนียนและกลุ่มเครดิตยูเนียน พิจารณาจากรูปที่ 5-11 ที่แสดงโครงสร้างการกระจุกตัวของเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ ซึ่งอธิบายโดยเส้น Lorenze โดยแกนตั้งแสดงถึงร้อยละของทุน

รูปที่ : 5 - 11 เส้น Lorenze curve แสดง โครงสร้างการกระจุกตัวของทุนดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชนประเภทเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ

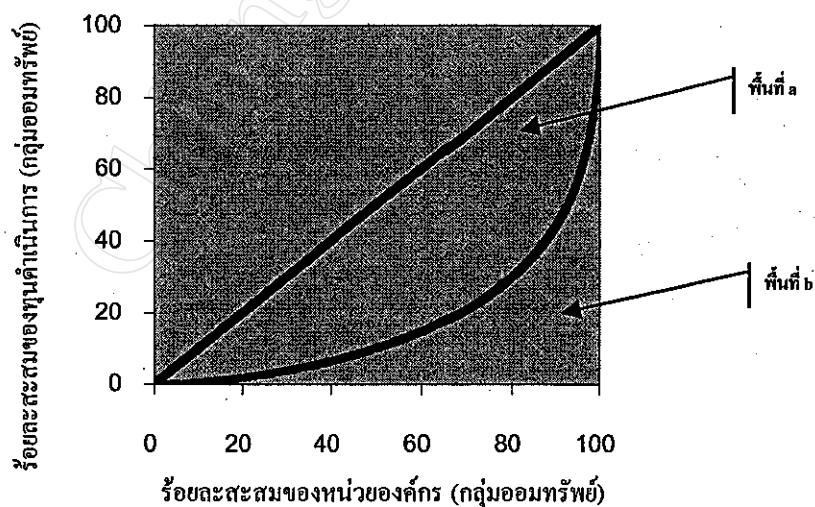
ที่มา : จากการศึกษา

ดำเนินการสะสมของเครดิตยูเนียนทั้งหมดที่อยู่ในภาคเหนือ แขนงอนแสดงถึงร้อยละของหน่วยเครดิตยูเนียนสะสม ซึ่งทั้ง 2 แขนงมีค่าสูงสุดเท่ากับ 100 และจะเห็นว่าเมื่อนำเส้น Lorenze ของเครดิตยูเนียนในภาคเหนือมาเทียบกับเส้นทแยงมุมพบว่ามีความห่างค่อนข้างมาก ซึ่งแสดงว่าเครดิตยูเนียนในภาคเหนือมีการกระจายในขนาดของทุนดำเนินการที่ไม่เท่าเทียมกันค่อนข้างมาก ซึ่งวัดระดับความไม่เท่าเทียมกันได้จากการคำนวณ พื้นที่ของการกระจุกตัว (พื้นที่ b) และค่าสัมประสิทธิ์จีนี้

จากการคำนวณพื้นที่ในภาพประกอบที่ 5 - 11 พบว่าพื้นที่ b เท่ากับ 1,467.5 และพื้นที่ a มีค่าเท่ากับ 3,532.5 และค่าสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าเท่ากับ 0.7065 โดยอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ซึ่งหากค่าสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าเข้าใกล้ 0 สามารถอธิบายได้ว่าเครดิตยูเนียนในภาคเหนือมีการกระจุกตัวต่ำ แต่ถ้าค่าสัมประสิทธิ์จีนี้มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่าเครดิตยูเนียนในภาคเหนือมีการกระจุกตัวสูง ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์จีนี้ที่คำนวณได้สามารถอธิบายได้ว่าเครดิตยูเนียนยังมีการกระจุกตัวมาก แต่เมื่อเทียบกับองค์กรการเงินชุมชนประเภทสหกรณ์ พบว่าองค์กรการเงินชุมชนประเภทเครดิตยูเนียนยังมีระดับการกระจุกตัวน้อยกว่า

และเมื่อพิจารณาโครงสร้างองค์กรการเงินในประเภทกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและธนาคารหมู่บ้าน โดยพิจารณาจากากรูปีที่ 5 - 12 ซึ่งแสดงถึงโครงสร้างการกระจุกตัวขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือประเภทกลุ่มออมทรัพย์

รูปที่ : 5 - 12 เส้น Lorenze curve แสดงโครงสร้างการกระจุกตัวของทุนดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือประเภทกลุ่มออมทรัพย์

ที่มา : จากการศึกษา

นั้น แกนตั้งแสดงถึงร้อยละของทุนดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์สะสมทั้งหมดในภาคเหนือ ขณะที่แกนนอนแสดงถึงร้อยละของจำนวนกลุ่มออมทรัพย์สะสม ทั้งนี้ ค่าสูงสุดของทั้ง 2 แกน มีค่าเท่ากับ 100 และจะเห็นว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเส้น Lorenze ของกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือ กับเส้นทแยงมุม พบว่ามีความห่างระหว่างเส้นทั้ง 2 ค่อนข้างมาก แสดงว่ากลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือมีการกระจายของทุนดำเนินการที่ไม่เท่าเทียมกันค่อนข้างมาก ซึ่งการวัดระดับความไม่เท่าเทียมกันนี้สามารถดูได้จากพื้นที่ของการกระจุกตัว (พื้นที่ b) และค่าสัมประสิทธิ์จีนิ

จากการคำนวณพื้นที่ในรูปที่ 5-12 พื้นที่ b เท่ากับ 1,689.3 และพื้นที่ a มีค่าเท่ากับ 3,310.7 และค่าสัมประสิทธิ์จีนิมีค่าเท่ากับ 0.6621 ซึ่งอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 โดยค่าสัมประสิทธิ์จีนิที่มีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่ากลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือมีระดับการกระจุกตัวต่ำ แต่ถ้าค่าสัมประสิทธิ์จีนิมีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่ากลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือมีระดับการกระจุกตัวค่อนข้างสูง จากผลการคำนวณที่มีค่า 0.6621 สามารถอธิบายถึงระดับการกระจุกตัวของกลุ่มออมทรัพย์ที่ค่อนข้างสูง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบกับองค์การการเงินชุมชนประเภทสหกรณ์และเครดิตยูเนียนแล้ว พบว่าองค์การการเงินชุมชนประเภทกลุ่มออมทรัพย์ยังมีระดับการกระจุกตัวน้อยกว่าทั้ง 2 ประเภท

จากผลการศึกษาโครงสร้างเงินทุนดำเนินการขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือ โดยใช้เส้น Lorenze สัมประสิทธิ์จีนิ (gini-coefficient) สรุปได้ว่า โครงสร้างเงินทุนดำเนินการขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือมีความแตกต่างกันมากโดยมีค่าใกล้เคียง 1 กล่าวคือมีค่าเท่ากับ 0.9792 โดยโครงสร้างทุนดำเนินงานขององค์การการเงินชุมชนที่แตกต่างกันมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ เครดิตยูเนียน และสหกรณ์ ตามลำดับ ซึ่งหากเทียบกับโครงสร้างและพฤติกรรมของอุตสาหกรรมโดยทั่วไปแล้วลักษณะการกระจุกตัวในเกณฑ์สูงดังกล่าวถือว่ามีลักษณะเป็นตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด ซึ่งสามารถคาดการณ์ได้ว่าระดับของอุปสรรคในการเข้ามาขององค์การการเงินชุมชนรายใหม่อาจอยู่ในระดับสูง

5.1.4 อุปสรรคขององค์การการเงินชุมชนรายใหม่

แม้ว่าโครงสร้างขององค์การการเงินชุมชนในภาคเหนือจะกระจุกตัวในเกณฑ์สูงและเป็นตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาดซึ่งหากเป็นไปตามทฤษฎีของอุตสาหกรรมที่แสวงหากำไรสูงสุดนั้น อาจกล่าวได้ว่าจะเกิดอุปสรรคในการจัดตั้งขององค์กรใหม่ แต่จากการสอบถามแกนนำ และผู้นำชุมชน พบว่าไม่มีอุปสรรคขององค์การการเงินชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่หรือกลุ่มอาชีพที่ไม่มีองค์การการเงินตั้งอยู่ โดยสาเหตุของอุปสรรคการเกิดใหม่ขององค์การการเงินชุมชนจะเกิดจากความ

เชื่อถือของประชาชนต่อแกนนำหรือผู้ริเริ่มในการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชน นอกจากนั้น การออมและการให้กู้ยืมแก่สมาชิกนั้นต้องใช้ทุนดำเนินการจำนวนมากซึ่งต้องใช้เวลาอย่างน้อย ประมาณ 2-3 ปีในการสะสมเพียงพอต่อการให้สมาชิกกู้ยืมได้ หากวิเคราะห์ถึงองค์กรการเงินชุมชนใหม่ที่ตั้งขึ้นในพื้นที่ที่มีองค์กรการเงินชุมชนเดิมตั้งอยู่ก่อนแล้ว สามารถนำทฤษฎีตลาดกึ่ง แข่งขันกึ่งผูกขาดมาประยุกต์ใช้ได้ กล่าวคือ มีอุปสรรคอันเนื่องมาจากความได้เปรียบทางด้าน ต้นทุนของธุรกิจเดิม

อุปสรรคจากความได้เปรียบทางด้านต้นทุนขององค์กรการเงินชุมชนเดิมที่ตั้งอยู่ใน พื้นที่ก่อน คือ องค์กรการเงินชุมชนเดิมจะมีการสะสมทุนมาก่อนและจากปริมาณทุนที่เพียงพอ ต่อการหมุนเวียนและให้กู้ยืมแก่สมาชิก ทำให้ต้นทุนในการระดมทุนหรือการจ่ายผลตอบแทนเพื่อ จูงใจสมาชิกจะต่ำกว่าธุรกิจใหม่ ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์แยกประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

อุปสรรคที่เกิดจากองค์กรการเงินชุมชนเดิมที่มีความได้เปรียบในการหาสมาชิก หรือการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของของสมาชิก จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญขององค์กร การเงินชุมชน ได้แก่ สมาชิก และการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของของสมาชิก และความผูกพันต่อ องค์กรการเงินชุมชน นอกจากนี้ พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ขององค์กรการเงินชุมชนจะเป็นคนใน หมู่บ้าน หรือตำบล หรือประกอบอาชีพเดียวกัน การเกิดขึ้นขององค์กรการเงินชุมชนจะถูกจำกัด ด้วยจำนวนคนที่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน หรือประกอบอาชีพเดียวกัน และจากศึกษาพบว่าวัฒนธรรม ของประชาชนที่เป็นสมาชิกขององค์กรการเงินชุมชนที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือ จะมีความผูกพันกับ องค์กรฯ ที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ ขณะเดียวกัน จะถูกผูกมัดด้วยระเบียบ ข้อบังคับในการเป็นสมาชิก เช่น การถือหุ้นหรือการไม่สามารถถอนเงินสะสมก่อนเวลาที่องค์กรฯ นั้นๆ กำหนดไว้ เป็นต้น จึงทำให้เกิดอุปสรรคในการโอนย้ายเงินทุนของสมาชิกองค์กรเดิม

อุปสรรคอันเนื่องมาจากทุนดำเนินการขององค์กร จากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนคล้ายสถาบันการเงิน โดยองค์กรการเงินชุมชน ทำหน้าที่สะสมเงิน ออมและให้กู้ยืมแก่สมาชิก ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวจักรขับเคลื่อนให้องค์กรการเงินชุมชน สามารถ ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง คือ ทุนดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนซึ่งส่วนใหญ่มาจาก เงินสะสมหรือเงินออมของสมาชิก และองค์กรฯสามารถนำเงินสะสมหรือเงินออมดังกล่าวมา บริหารให้เกิดผลประโยชน์ต่อองค์กร ด้วยการให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต่ำกว่า สถาบันการเงินและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก ซึ่งผู้ประกอบการใหม่ต้องจัดหาหรือสะสมทุนจาก สมาชิกให้มีปริมาณเงินเพียงพอเพื่อนำมาบริหารเงินทุน โดยให้สมาชิกกู้ยืม อย่างไรก็ตาม การ จัดหาเงินทุนในทางลัดโดยนำเงินทุนมาจากแหล่งเงินทุนอื่นให้เพื่อสนอง ความต้องการเงินทุน สมาชิกและดึงดูดสมาชิกขององค์กรการเงินเดิมที่ตั้งอยู่ก่อนนั้น อาจผิดหลักการของการ

ดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (ชีพจรชุมชน : ทูทางสังคมจากฐานล่าง, 2543) ที่ได้ให้คำนิยามขององค์กรการเงินชุมชนว่า “เป็นองค์กรที่ประชาชนในภาคชุมชน ทั้งที่อาศัยอยู่ในเมืองและชนบท ร่วมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกร่วมกันออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ” อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา มีข้อสังเกตว่า หากมีการนำเงินทุนมาตั้งองค์กรการเงินในลักษณะธุรกิจการเงินหรือจากนักลงทุน เพื่อให้สมาชิกผู้นั้น ไม่ได้เกิดจากการร่วมกันจัดตั้งขึ้น ก็อาจไม่เข้าข่ายการดำเนินการในรูปขององค์กรการเงินชุมชนก็ได้ ดังนั้นการเข้ามาขององค์กรการเงินใหม่ ด้วยทุนดำเนินการที่สูงจากนายทุนเพียงอย่างเดียวจึงไม่อาจเป็นวิถีทางขององค์กรการเงินชุมชน การเข้ามาขององค์กรใหม่จึงต้องเริ่มต้นด้วยการสะสมเงินออมของสมาชิกซึ่งต้องใช้เวลาในการสะสม ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการแข่งขันกับองค์กรฯ เดิมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่

5.2 พฤติกรรมองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ

ในการศึกษาพฤติกรรมขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ จะพิจารณาถึงพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เนื่องจากการพัฒนาและยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเป็นวัตถุประสงค์หลักที่องค์กรการเงินชุมชนได้ตั้งไว้เมื่อครั้งก่อตั้ง และนอกจากนั้นจะพิจารณาถึงพฤติกรรมด้านการตลาดขององค์กรการเงินชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 พฤติกรรมขององค์กรการเงินชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน

จากการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือพบว่า องค์กรการเงินชุมชนทั้ง 3 กลุ่มมีพฤติกรรมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่ตนเองตั้งอยู่โดยเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการให้บริการด้านการเงินของประชาชนในชุมชน นอกจากการให้บริการด้านการเงินกับสถาบันการเงิน กล่าวคือ ประชาชนที่อาศัยในชนบทของภาคเหนือส่วนใหญ่มีรายได้น้อยและฐานะยากจน ขาดคุณสมบัติในการขอรับบริการด้านสินเชื่อจากธนาคารพาณิชย์ หรืออาศัยในพื้นที่ไม่มีธนาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ ทั้งนี้จากการสำรวจของ ธนาคารแห่งประเทศไทย พบว่าในภาคเหนือมี 11 อำเภอที่ไม่มีสาขาธนาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ ได้แก่ อ.ทุ่งช้าง อ.สองแคว อ.บ่อเกลือ อ.เฉลิมพระเกียรติ อ.แม่จริม อ.นาหมื่น จังหวัดน่าน อ.ท่าสองยาง อ.อุ้มผาง

จังหวัดตาก อ.ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน อ.แม่वंกั จังหวัดนครสวรรค์ และ อ.หนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี

การเกิดขึ้นขององค์กรการเงินชุมชนจะเป็นการสร้างรากฐานการออม ขณะเดียวกันสามารถสนองความต้องการทางการเงินของสมาชิกในชุมชนได้ระดับหนึ่ง ทั้งนี้ องค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นศูนย์กลางในการระดมเงินออมและให้กู้ยืมแก่สมาชิกโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำกว่าสถาบันการเงินทั่วไปและเป็นที่ยอมรับของสมาชิก โดยองค์กรการเงินในภาคเหนือมีอัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์เฉลี่ยร้อยละ 4.6 และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 9.9 (ดูตารางที่ 5-1)

ตารางที่ : 5 - 1 อัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้เฉลี่ยปี 2543 (หน่วย: ร้อยละ)

กลุ่ม	เงินฝาก					เงินกู้	
	ออมทรัพย์		ประจำ			ทั่วไป	พิเศษ
	ปกติ	พิเศษ	3 เดือน	6 เดือน	12 เดือน		
สหกรณ์	4.6	4.7	3.8	3.9	4.6	9.7	8.3
เครดิตยูเนียน	3.8	4.2				12.1	10.4
กลุ่มออมทรัพย์	5.0	8.3	1.9	2.4	6.8	11.2	12.5
เฉลี่ย	4.6	4.9	3.7	3.7	5.2	9.9	9.4

ที่มา : จากการศึกษา

การดำเนินพฤติกรรมขององค์กรการเงินชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นกลยุทธ์ในการส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมกลุ่มในรูปแบบของสมาชิก และดำเนินกิจกรรมการออม ซึ่งถือเป็นกิจกรรมพื้นฐานขององค์กรการเงินชุมชนและสามารถนำมาเป็นดัชนีชี้ถึงความสามารถขององค์กรการเงินชุมชนในด้านการระดมเงินออมจากสมาชิก ซึ่งส่งผลถึงขีดความสามารถในการให้กู้ยืมแก่สมาชิกอีกด้วย เนื่องจากพื้นฐานแหล่งเงินทุนขององค์กรการเงินชุมชนเริ่มจากการออมของสมาชิกในองค์กร หากปราศจากการออมแล้ว กิจกรรมอื่น เช่น การให้กู้ยืมย่อมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ การระดมเงินออมยังเป็นการสร้างนิสัยการประหยัดการออมเพื่อใช้จ่ายในอนาคตให้แก่สมาชิกขององค์กรฯ อีกทางหนึ่ง ขณะเดียวกัน การให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่สมาชิกขององค์กรยังสามารถลดการกู้ยืมเงินนอกระบบลง จากการศึกษาพบว่า สมาชิกขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือร้อยละ 15 นำเงินกู้จากองค์กรไปใช้คืนเงินกู้นอกระบบหรือเงินกู้จากแหล่งอื่นๆ ที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งสามารถช่วยลดภาระ

หนี้สินและดอกเบี้ยของสมาชิกลงได้จำนวนหนึ่ง ขณะที่ ร้อยละ 70 สมาชิกจะถูกนำไปใช้ประกอบอาชีพหลักที่ตนทำอยู่หรืออาชีพเสริม

องค์กรการเงินชุมชนที่อยู่ในเขตอำเภอ นอก เช่น ธนาคารหมู่บ้านในอำเภอ ดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา สมาชิกร้อยละ 70 กู้เงินจากธนาคารหมู่บ้านเพื่อไปลงทุนในอาชีพเดิม เช่น ซื้อวัตถุดิบในการเพาะปลูก ค่าแรงงาน หรือใช้บริโภคในช่วงรอการผลิด เป็นต้น ขณะที่สมาชิกร้อยละ 20 นำเงินไปประกอบอาชีพเสริมนอกจากการเกษตร เช่น ค้าขาย นอกจากนี้ องค์กรการเงินชุมชนดังกล่าวยังมีส่วนในการปลูกฝังแนวคิดการประหยัดและการออมของสมาชิก โดยมีการให้สัญญาจากสมาชิกว่าจะออมเป็นประจำ ในกรณีสหกรณ์ออมทรัพย์จะมีการออมในรูปแบบหุ้นสหกรณ์ ส่วนกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และธนาคาร หมู่บ้าน สมาชิกจะให้สัจจะในการออมเป็นประจำทุกวัน ในจำนวนเงินที่สมาชิกแต่ละคนสามารถออมได้

5.2.2 พฤติกรรมการบริการขององค์กรการเงินชุมชน

การศึกษาพฤติกรรมด้านการบริการขององค์กรการเงินชุมชน จะทำการเปรียบเทียบกลยุทธ์การบริการขององค์กรการเงินชุมชนที่มีต่อสมาชิกและชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายการให้บริการแก่สมาชิก จากการศึกษาพบว่า องค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือไม่เน้นกลยุทธ์ด้านดอกเบี้ย แต่ได้ใช้กลยุทธ์ด้านการให้บริการ กล่าวคือ มีรูปแบบธุรกรรมในการให้บริการสมาชิกที่หลากหลาย เช่น การให้สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล กิจกรรมอาสาสมัคร สงเคราะห์ เป็นต้น ผลการศึกษาสามารถจำแนกได้ดังนี้

องค์กรการเงินประเภทสหกรณ์ จากการศึกษาพฤติกรรมการบริการขององค์กรการเงินชุมชนพบว่า กลยุทธ์ด้านการบริการของสหกรณ์เป็นการให้สมาชิกออมในรูปแบบของหุ้นสหกรณ์ซึ่งกำหนดเป็นอัตราขั้นต่ำประจำทุกเดือน ทั้งนี้ สมาชิกสามารถสะสมได้มากกว่าอัตราขั้นต่ำที่กำหนดพฤติกรรมการให้บริการขององค์กรการเงินประเภทสหกรณ์มีความแตกต่างกันโดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

สหกรณ์ออมทรัพย์ ทำหน้าที่คล้ายกับสถาบันการเงินทั่วไป คือการรับฝากและให้สินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรมที่ปกติจะต่ำกว่าธนาคารพาณิชย์โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 1-2 ทั้งนี้ การรับฝากของสหกรณ์ออมทรัพย์มีความหลากหลายในรูปแบบธุรกรรม กล่าวคือ มีการรับฝากเงินในประเภทต่าง ๆ เช่น ออมทรัพย์ ออมทรัพย์พิเศษ ฝากประจำ 3 เดือน 6 เดือน และ 12 เดือน เป็นต้น ขณะที่ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากก็จะแตกต่างกันตามลำดับ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือปี 2543 มีปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์จำนวน 129 แห่ง มูลค่า 47,559.6 ล้านบาท โดยเป็นการรับฝากเงิน มูลค่า 10,761.1 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 22.6 ของ

ตารางที่ : 5 - 2 ปริมาณและร้อยละของมูลค่าธุรกิจสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเหนือ ปี 2543

(หน่วย: ล้านบาท)

กิจกรรมธุรกิจ	มูลค่าธุรกิจ	สัดส่วนร้อยละ
การรับฝากเงิน	10,761.1	22.6
การให้สินเชื่อ	36,305.7	76.3
ให้องค์กรการเงินชุมชนอื่น ๆ กู้ยืม	496.8	1.1
รวม	47,559.6	100.0

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ปริมาณธุรกิจทั้งหมด และเป็นการให้สินเชื่อ มูลค่า 36,305.7 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 76.3 ของปริมาณธุรกิจทั้งหมด และเป็นการให้องค์กรฯอื่น กู้ยืม จำนวน 496.8 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 1.1 ของปริมาณธุรกิจทั้งหมด ทั้งนี้การให้องค์กรฯอื่น กู้ยืมขึ้นอยู่กับสภาพคล่องของเงินทุนขององค์กรการเงินชุมชนประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์นั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ขนาดใหญ่ จากการศึกษาแม้ว่าสหกรณ์ออมทรัพย์จะมีปริมาณเงินฝากน้อยกว่าเงินให้กู้ยืมแต่สหกรณ์ออมทรัพย์มีแหล่งเงินทุนอื่นที่มาจากการขายหุ้นสหกรณ์แก่สมาชิกเป็นประจำทุกเดือนในจำนวนเงินเท่าๆ กัน โดยจ่ายผลตอบแทนแก่สมาชิกผู้ถือหุ้นในรูปเงินปันผล โดยขึ้นอยู่กับผลประกอบการขององค์กรการเงินชุมชนนั้น

สหกรณ์การเกษตร พบว่า การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร ประกอบด้วยกิจกรรมด้านต่าง ๆ 5 ประเภท ได้แก่ 1) การรับฝากเงิน 2) การให้สินเชื่อ 3) การซื้อหรือจัดหาสินค้ามาจำหน่าย 4) การรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกเพื่อจำหน่าย และ 5) การให้บริการและ

ตารางที่ : 5 - 3 ปริมาณและร้อยละของมูลค่าธุรกิจสหกรณ์การเกษตรในภาคเหนือ ปี 2543

(หน่วย: ล้านบาท)

กิจกรรมธุรกิจ	มูลค่าธุรกิจ	สัดส่วนร้อยละ
การรับฝากเงิน	4,972.7	33.2
การให้สินเชื่อ	4,864.1	32.5
การซื้อหรือจัดหาสินค้ามาจำหน่าย	3,232.6	21.6
การรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก	1,860.9	12.4
บริการและส่งเสริมการเกษตร	49.3	0.3
รวม	14,979.6	100.0

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ส่งเสริมการเกษตร โดยในปี 2543 ปริมาณธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรจำนวน 609 แห่ง มูลค่าธุรกิจทั้งหมด เป็นให้สินเชื่อมูลค่า 4,864.1 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 32.5 การซื้อหรือจัดหาสินค้ามาจำหน่ายมูลค่า 3,232.6 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 21.6 การรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกมูลค่า 1,860.9 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 12.4 และเป็นธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร มูลค่า 49.3 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.3 ของปริมาณธุรกิจทั้งหมด นอกจากการรับฝากและให้สมาชิกกู้ยืมแล้ว การสนับสนุนการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิก เช่น การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตร จัดหาสิ่งของที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก ในราคายุติธรรม และรวบรวมพืชผลของสมาชิก เพื่อจำหน่ายให้ได้ราคาดี ขณะเดียวกันให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการเกษตรแผนใหม่เพื่อลดต้นทุนผลิตและเพิ่มผลผลิตแก่สมาชิก เช่น แนะนำพันธุ์พืชที่เหมาะสม แนะนำวิธีการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น

องค์การการเงินประเภทเครดิตยูเนียน จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการดำเนินงานขององค์การการเงินประเภทเครดิตยูเนียนนอกจากการกำหนดให้สมาชิกนำเงินสะสมเป็นหุ้นในอัตราขั้นต่ำทุกเดือน ตามความสามารถของสมาชิกแล้ว กิจกรรมหลักอื่น ๆ ได้แก่ การรับฝากเงินและการให้กู้เงิน โดยในปี 2543 ปริมาณธุรกิจขององค์การการเงินประเภทเครดิตยูเนียนในภาคเหนือจำนวน 225 แห่ง มูลค่า 1,385.9 ล้านบาท โดยเป็นการรับฝากเงินมูลค่า 478.4 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 34.5 ของปริมาณธุรกิจทั้งหมด และเป็นธุรกิจให้สินเชื่อหรือให้สมาชิกกู้ยืม มูลค่า 907.5 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 65.5 ของปริมาณธุรกิจทั้งหมด

ตารางที่ : 5 - 4 ปริมาณและร้อยละของมูลค่าธุรกิจสหกรณ์และกลุ่มเครดิตยูเนียนในภาคเหนือ
ปี 2543 (หน่วย: ล้านบาท)

กิจกรรมธุรกิจ	มูลค่าธุรกิจ	สัดส่วนร้อยละ
การรับฝากเงิน	478.4	34.5
การให้สินเชื่อ	907.5	65.5
รวม	1,385.9	100.0

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย

องค์การการเงินประเภทกลุ่มออมทรัพย์ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์มีข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนต้องกันรายได้ส่วนหนึ่งไว้เป็นเงินออม เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการออมแก่สมาชิก การดำเนินธุรกิจขององค์การการเงินประเภทกลุ่มออมทรัพย์หลักๆ มีอยู่สอง

ประการ คือ การออมทรัพย์ และการให้กู้ยืมเงิน แม้ว่ากรมการพัฒนาชุมชน ได้ส่งเสริมให้กลุ่มออมทรัพย์ที่มีความเข้มแข็งในการบริหารงาน และกิจกรรมเครือข่ายเพิ่ม เช่น การตั้งร้านค้า กิจกรรมผู้สูงอายุ ธนาคารข้าว และโรงสี เป็นต้น แต่กิจกรรมดังกล่าวไม่เป็นที่แพร่หลายในกลุ่มออมทรัพย์มากนัก การดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่ของกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือจึงยังเป็นการสะสมทุน โดยในปี 2543 ปริมาณเงินสะสมกลุ่มออมทรัพย์ในภาคเหนือ จำนวน 6,444 แห่ง มีมูลค่า 829.0 ล้านบาท และจากการสำรวจกลุ่มออมทรัพย์พบว่า มีปริมาณการให้กู้ยืมในอัตราร้อยละ 70 ของมูลค่าเงินฝากรวม หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณ 580 ล้านบาท

5.3 ผลการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ

การศึกษาผลการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ ทำการประเมินผลการดำเนินงานด้านการเงิน(Finance) โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม นอกจากนี้ทำการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการดำเนินงานที่มีส่วนต่อการออมหรือการสะสมทุน เนื่องจากการออมเป็นปัจจัยหลักของการเริ่มต้นดำเนินกิจกรรมอื่นๆ โดยนำมาเป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความสามารถในการระดมเงินออมจากสมาชิก และยังเปรียบเทียบระหว่างองค์กรการเงินชุมชนแต่ละกลุ่ม ที่แสดงถึงความสามารถในการให้กู้ยืมแก่สมาชิก โดยศึกษาในภาพตัดขวาง (Cross Section) นอกจากนั้นยังศึกษาถึงปัจจัยกำหนดความสำเร็จของการดำเนินขององค์กรการเงินชุมชน ซึ่งผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ ดังนี้

5.3.1 ผลการดำเนินงานด้านการเงินขององค์กรการเงินชุมชน

จากการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้านการเงินของกลุ่มองค์กรการเงินแต่ละประเภทในภาคเหนือ ยกเว้นกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีเพียงตัวเลขของการออม จำนวนสมาชิก และจำนวนองค์กร เท่านั้น และไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ได้ครบถ้วน เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีมาตรฐานในการจัดทำบัญชีในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้จากการศึกษาในข้อมูลที่มีอยู่ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ : 5 - 5 คำนวณชี้วัดที่นำมาศึกษาผลการดำเนินงานด้านการเงินขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือปี 2543

ดัชนีชี้วัด	สหกรณ์	เครดิตยูเนียน	กลุ่มออมทรัพย์	เฉลี่ย
กำไรต่อสินทรัพย์ (Return on Asset: ROA)	6.45%	4.12%	n.a.	6.42
ผลตอบแทนต่อรายได้	34.04%	38.05%	n.a.	34.07
การหมุนเวียนของสินทรัพย์ดำเนินงาน	18.95%	10.82%	n.a.	18.85
อัตราส่วนทุนหมุนเวียน	2.2673	2.8161	n.a.	2.2725
อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม	0.4520	0.4025	n.a.	0.5403

ที่มา : จากการศึกษา

ผลการศึกษาความสามารถในการหาผลประโยชน์ แม้ว่าองค์กรการเงินชุมชนไม่มีวัตถุประสงค์หลักในการแสวงหากำไรหรือผลประโยชน์ แต่การวัดความสามารถในการหาผลประโยชน์สามารถบ่งชี้ศักยภาพในการดำเนินงานขององค์กรนั้นๆ โดยพิจารณากำไรต่อสินทรัพย์ขององค์กรการเงินชุมชน จากข้อมูลในตารางที่ 5 - 5 พบว่า กำไรต่อสินทรัพย์ (Return on Asset: ROA) ของกลุ่มสหกรณ์มีสัดส่วนที่สูง เมื่อเทียบกับกลุ่มเครดิตยูเนียน ขณะที่ผลตอบแทนต่อรายได้ขององค์กรการเงินชุมชน เมื่อพิจารณาจากกำไรจากการดำเนินงานต่อรายได้ พบว่ากลุ่มเครดิตยูเนียนมีผลตอบแทนต่อรายได้สูงที่สุด อย่างไรก็ตาม ด้านการบริหารสินทรัพย์ดำเนินงานพบว่า กลุ่มสหกรณ์มีการบริหารสินทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อเทียบกับกลุ่มเครดิตยูเนียน

ผลการศึกษาความสามารถในการบริหารสภาพคล่องขององค์กร โดยพิจารณาจากสัดส่วนทุนหมุนเวียน โดยพิจารณาจากสินทรัพย์หมุนเวียนเทียบกับหนี้สินหมุนเวียนขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ พบว่า กลุ่มเครดิตยูเนียนมีสัดส่วนของเงินทุนหมุนเวียน และอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม พบว่า กลุ่มออมทรัพย์มีสัดส่วนการก่อหนี้เมื่อเทียบกับสินทรัพย์น้อยกว่ากลุ่มองค์กรการเงินอื่นๆ

5.3.2 การศึกษาความสามารถในการระดมเงินออมขององค์กรการเงินชุมชน

จากการศึกษาความสามารถในการระดมเงินออมขององค์กรการเงินชุมชนในภาพตัดขวางเปรียบเทียบปริมาณการออมขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือทั้ง 3 กลุ่ม พบว่าปริมาณการออมขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือมีมูลค่ารวม 16,690.0 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 3.7 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเหนือ (GRP) ทั้งนี้ ร้อยละ 93.6 ของปริมาณการออมของ

องค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ เป็นเงินออมของกลุ่มสหกรณ์ หรือคิดเป็นมูลค่า 15,625.2 ล้านบาท เนื่องจากศักยภาพการระดมเงินออมของกลุ่มสหกรณ์มีสูงกว่า กล่าวคือสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ มีรายได้ที่แน่นอนหรือมีเงินเดือนประจำ ซึ่งนอกจากสะสมเงินค่าหุ้นแล้วยังสามารถนำส่วนเหลือฝากไว้กับสหกรณ์ที่ตนเป็นสมาชิก และจะได้รับดอกเบี้ยเงินฝาก ซึ่งปกติจะสูงกว่าดอกเบี้ยเงินฝากของสถาบันการเงิน ขณะที่ปริมาณการออมขององค์กรการเงินประเภทเครดิตยูเนียนและกลุ่มออมทรัพย์ มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 1.4 และร้อยละ 5.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 5-6 ปริมาณเงินออมขององค์กรการเงินชุมชนในภาคเหนือ ปี 2543 (หน่วย: ล้านบาท)

ประเภทองค์กรการเงินชุมชน	ปริมาณเงินออม	สัดส่วนร้อยละ
สหกรณ์	15,625.2	93.6
เครดิตยูเนียน	235.8	1.4
กลุ่มออมทรัพย์	829.0	5.0
รวมเงินฝาก	16,690.0	100.0

ที่มา : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และ
ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียน

ดังนั้นหากจะพิจารณา Scale factor พบว่าประสิทธิภาพของการระดมเงินออมขององค์กรการเงินชุมชนประเภทสหกรณ์ในภาคเหนือจะมีประสิทธิภาพสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ จากศักยภาพด้านรายได้และฐานะการเงินของสมาชิกที่ดีกว่า ซึ่งปริมาณเงินออมและทุนดำเนินการของสหกรณ์ที่มีจำนวนมากยังสามารถขยายธุรกรรมการให้บริการของสหกรณ์มีมีประสิทธิภาพในการสนองต่อความต้องการของสมาชิกได้สูงกว่าองค์กรการเงินชุมชนกลุ่มอื่น ๆ